

Bogusław Gałka

"Mądrze, godnie, szczęśliwie:
wprowadzenie do etyki", Jolanta
Mironiuk, Gdynia 2005 : [recenzja]

Kultura i Edukacja nr 2-3, 160-162

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

RECENZJE–OMÓWIENIA

Jolanta Mironiuk, *Mądrze. Godnie. Szczęśliwie. Wprowadzenie do etyki*, Wydawnictwo Akademii Morskiej w Gdyni, Gdynia 2005, ss. 260.

Literatura naukowa dotycząca etyki jest już obszerna. W tej dziedzinie zaczynają wyodrębniać się nowe kierunki badań wcześniej nieznanne, takie jak: etyka gospodarcza, etyka biznesu, bioetyka, etyka ekologiczna, etyka komputerowa. Pomimo licznych i cennych publikacji etyka z wysiłkiem usiłuje znaleźć należne jej miejsce wśród innych nauk uważanych za modne, potrzebne i atrakcyjne. W tej sytuacji podjęcie się jakichkolwiek prac prowadzących do syntezy problemów etycznych jest zajęciem trudnym i ryzykownym. J. Mironiuk, nie zważając na ogromne przeszkody towarzyszące tego typu przedsięwzięciom, podjęła się napisania wyjątkowej pracy. Owocem Jej wysiłku stał się podręcznik akademicki – najtrudniejszy gatunek pisarstwa naukowego. Autorka nie przypadkiem zajęła się etyką. Dziedzina ta stanowiła kiedyś część filozofii, a z tej wielkiej nauki wywodzi się Jej profesjonalny rodowód.

Do zabrania głosu na temat tej cennej publikacji skłoniła piszącego nie tylko bliskość kontaktów zawodowych z Autorką, ale pogarszający się stan „etyczności” jednostek i grup społecznych. Potwierdzają to informacje o pospolitych przestępstwach, aferach korupcyjnych i innych negatywnych zjawiskach sprzecznych z etyką. Nieprzestrzeżenie elementarnych zasad moralnych, zamierzona „ucieczka” od etyki wryły się w codzien-

ny krajobraz życia społecznego. Poza tym, co stanowi jeszcze większe zagrożenie, obserwuje się lekceważenie etyki zawodowej poprzez stawianie jej na dalszym planie lub nawet poza nim w osiągnięciu szczytów kariery zawodowej. Ten dość prymitywny pogląd zdobywa coraz więcej zwolenników, co osłabia prestiż urzędów, a w dalszej konsekwencji cały aparat władzy państwowej. W efekcie staje się on sparaliżowany i niezdolny do wypełniania swoich funkcji konstytucyjnych.

Pisanie podręcznika jest zajęciem trudnym z wielu powodów. Po pierwsze – możliwe jest dla dydaktyków z wielkim doświadczeniem. Przedstawianie skomplikowanych zagadnień w formie syntezy nie jest możliwe bez dogłębnej znajomości całości kształtu przedmiotu opisu, co na ogół poprzedzone jest wieloma latami pracy. Po drugie, prezentowanie zagadnień opierać się musi na wielu źródłach, których ocena wiarygodności należy do piszącego. Pod tym względem Autorka należy do badaczy wyjątkowo skrupulatnych i jakiegokolwiek nieścisłości nie uszłyby Jej uwadze. Obowiązuje też znajomość ogromnej literatury, bardzo często o różnej interpretacji tych samych spraw. Podręcznik musi zawierać prawdy nie wzbudzające merytorycznych wątpliwości studentów, którzy są jego głównymi „konsumentami”. Po trzecie, sposób pisania o trudnych z samej natury problemach powinien być możliwie łatwy do przyswojenia. J. Mironiuk sprostała tym kryteriom, umiejętnie łącząc wymogi stawiane pracy naukowej z dydaktycznymi, co stanowi niezaprzeczalny walor tej publikacji.

Prześlana konstrukcja podręcznika umożliwiła przedstawienie najważniejszych zagadnień, które bezpośrednio lub w podtekście mają swój współczesny społeczny i indywidualny wymiar. W podręczniku przeplatają się następujące problemy: 1. Stosunek człowieka do człowieka w życiu codziennym. 2. Etyka tworzenia bogactwa. 3. Sprawiedliwy podział bogactwa. 4. Stosunek rządzących do rządzonych. 5. Religijna interpretacja etyki.

Tytuł jest znacznie skromniejszy w porównaniu z zawartą treścią. Z powodzeniem omawianą publikację można by zatytułować *Zarys historii etyki*. Biorąc pod uwagę nadtytuł *Mądrze. Godnie Szczęśliwie*, Autorka dokonała jednak właściwego wyboru.

Praca składa się z czterech części usystematyzowanych w 13 rozdziałach. Część pierwsza koncentruje się na człowieku – istocie ze swej natury refleksyjnej i podlegającej ewolucji. Autorka podejmuje próbę opisu egzystencjalnej i fenomenologicznej strony istoty ludzkiej. W trzech rozdziałach uświadamia doniosłość zjawiska zwanego człowiekiem¹. Wgłębia się w tajemniczy pierwiastek ludzkości oraz człowieczeństwa i zajmuje się elementami określającymi jego dynamiczność duchową². Są nimi: wyznaczone wartości, dążenie do szczęścia mądrości, kierowanie się dobrem, godność, etos i doskonałość. W rozdziale tym przedstawione zostały różne wymiary ludzkiej psyche, a więc to, co stanowi o jego indywidualności i niepowtarzalności. Zbiorowy aspekt duchowości człowieka wyraża się w kulturze i J. Mironiuk analizuje ten problem w rozdziale trzecim i czwartym. Jest tutaj mowa o kulturze życia, normach, istocie, strukturze i funkcjach religii, jak również relacjach mię-

dzy wiarą a moralnością. Dalej Autorka skupia się na zagadnieniach prawa, jego funkcjach oraz obyczajach. W części drugiej wkracza w tematykę już stricte tytułową. Na wstępie stawia fundamentalne pytanie: „Co to jest moralność?” i udziela odpowiedzi. Czytelnik dowiaduje się, czym jest, ma jednak więcej wątpliwości po niż przed wspomnianym pytaniem. Niedosyt wynika jednak z samej natury etyki, a wnikanie w jej istotę wywoływałby kolejne pytania. W dalszej części pogłębia analizę głównego pojęcia i zajmuje się normami, nakazami, zakazami, ocenami moralnymi oraz motywacją moralną. Wyjaśnia też takie terminy, jak: intencje, ideał, wzory osobowości, sumienie, funkcje moralności. Rozdział szósty koncentruje się na ogólnych zagadnieniach etyki, analizuje jej naturę, przedmiot, cel. Są też szczegółowo omówione poszczególne działy etyki: opisowa, normatywna, metaetyka i myśl etyczna. Rozdział siódmy to jeden z trudniejszych w odbiorze fragmentów pracy. Zawiera przegląd podstawowych stanowisk etycznych z uwzględnieniem genezy norm moralnych. Poddane analizie zostały cztery podstawowe stanowiska: psychologiczne, biologiczne, socjologiczne i fideistyczne. Kolejny rozdział też jest niewiele łatwiejszy w odbiorze ze względu na wysoki poziom abstrakcji. Wystarczy spojrzeć na tytuły podrozdziałów, aby się o tym przekonać. Użyte zostały w nich takie oto pojęcia: eudajmonizm, hedonizm, perfekcjonizm, rygorizm, ewolucjonizm, hedonizm, utylitaryzm, teocentryzm, etyka niezależna. Wszystkie razem stanowią próg poznawczy, po pokonaniu którego odczuwa się ogromną satysfakcję. Część trzecia dotyczy klasycznych teorii etycznych. Autorka kreśli szkic teorii etycznych odnoszących się do czasów starożytnych, średniowiecznych i nowożytnych. Robi to zgrabnie metodologicznie i z wielkim znanstwem merytorycznym. Współczesne reinkarnacje wspomnianych działów etyki prowadzą bezpośrednio do nakładania się w odbiorze społecznym nakazów regulujących

¹ Antropologiczny wymiar człowieka obszernie przedstawia Teilhard de Chardin, *Człowiek inne pisma*, Warszawa 1984, t. I, s. 13–102.

² Szerzej na temat człowieczeństwa Rene Habachi, *U źródeł człowieczeństwa*, Warszawa 1982.

rytm życia wszelkich zbiorowości. Stanowi to sedno niewidzialnego mechanizmu etycznego umożliwiającego koegzystencję. Część czwarta i ostatnia dotyczy współczesnej myśli etycznej. Potraktowana została w sposób przeglądowy i zarazem jasny, zrozumiały, chociaż niełatwy w odbiorze, wymagający natężonej uwagi. Etyka religijna E. Gilsona, J. Maritaina, E. Mouniera jest trudna, aczkolwiek pomaga w zrozumieniu całej etyki chrześcijańskiej. W zakończeniu przedstawiona została etyka laicka T. Kotarbińskiego. Autorka, wyjaśniając pojęcie tej etyki, zastrzegła na wstępie, iż „nie oznacza to jednak niezależności rozumianej jako prawo do nie respektowania uniwersalnych zasad moralnych” (s. 241). Całość kończy dość trudny rozdział pt. *Zagadnienia filozofii moralności* zawierający wiele pojęć o wysokim stopniu abstrakcji. Przedstawiona zostaje w nim problematyka subiektywizmu i obiektywizmu w etyce, naturalizmu, antynaturalizmu i emotywizmu. Sygnalizuje też teorię motywistyczną, deontologiczną i instytucjonalistyczną. Są to wszystko współczesne systemy etyczne zbudowane w oparciu o własny język i logikę.

W całej pracy etykę ukazuje J. Mironiuk na tle historycznym w powiązaniu z filozofią, z której stopniowo wyodrębniła się, powiększając obszar merytorycznej autonomiczności. Przekonuje, że tylko w ten sposób może nastąpić jej przenikanie do pragmatyki gospodarczej, politycznej i społecznej. Pisząc o etyce nowożytnej w związku z rozwojem miast, analizuje wartości kupiecką, a później przemysłową. Nie pomija moralności rządzących. Robi to poprzez analizę dzieł, których autorzy wyrażali swój stosunek do państwa i sposobów sprawowania władzy. Lektura recenzowanej pracy automatycznie powoduje przełożenie aktualnej sytuacji polityczno-społecznej w Polsce i świecie na wartości etyczne. Wówczas dostrzega się ogromne znaczenie tej dziedziny jako regulatora życia społeczeństwa i państwa.

Nieustannie szuka odpowiedzi na elementarne dla etyki pytanie: „Czy tworzenie bogactwa ma odbywać się zgodnie z własnym sumieniem, obowiązującą moralnością i prawem?”. Afirmacja własnej kreatywności kontrolowana przez etykę z myślą o innym człowieku – to odpowiedź na to pytanie i zarazem najważniejsze przesłanie książki J. Mironiuk.

Praca została udokumentowana wielkimi dziełami wielkich filozofów, uczonych i myślicieli. Wśród nich są między innymi takie nazwiska: Platon, Arystoteles, M. Ossowska, W. Tatarkiewicz, K. Wojtyła, J. P. Sartre, E. Gilson, E. Fromm, J. Bocheński.

W sumie J. Mironiuk zaproponowała nowy kanon myślenia o etyce będącej w istocie trudną sztuką wyboru między dobrem a złem, prawdą a fałszem. Wniosła też znaczny wkład w usystematyzowanie tej dziedziny wiedzy, bowiem Jej praca ma charakter encyklopedyczny, chociaż encyklopedią nie jest.

Książka jest potrzebna i oczekiwana nie tylko przez środowisko Akademii Morskiej w Gdyni, ale również inne ośrodki kształcenia na poziomie wyższym.

Bogusław Gałka

Piotr Mikiewicz, *Społeczne światy szkół średnich. Od trajektorii marginesu do trajektorii elit*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej Edukacji TWP, Wrocław 2005, ss. 245.

Szkoła średnia to obok studiów najczęściej wspomniany okres w życiu przeciętnego człowieka. Szkoła średnia to nie tylko czas nauki, ale także pierwsze szkolne miłości, przyjaźnie, sukcesy i porażki – wiele osób nazywa ten czas „szkołą życia”. Te kilka lat nauki to często ostatni okres beztrudnego, stabilnego życia dla wielu młodych ludzi, którzy po zakończeniu edukacji na szczeblu średnim wkraczają w dorosłe życie. Przejście z rzeczy-